

10 Μαρτίου 2012

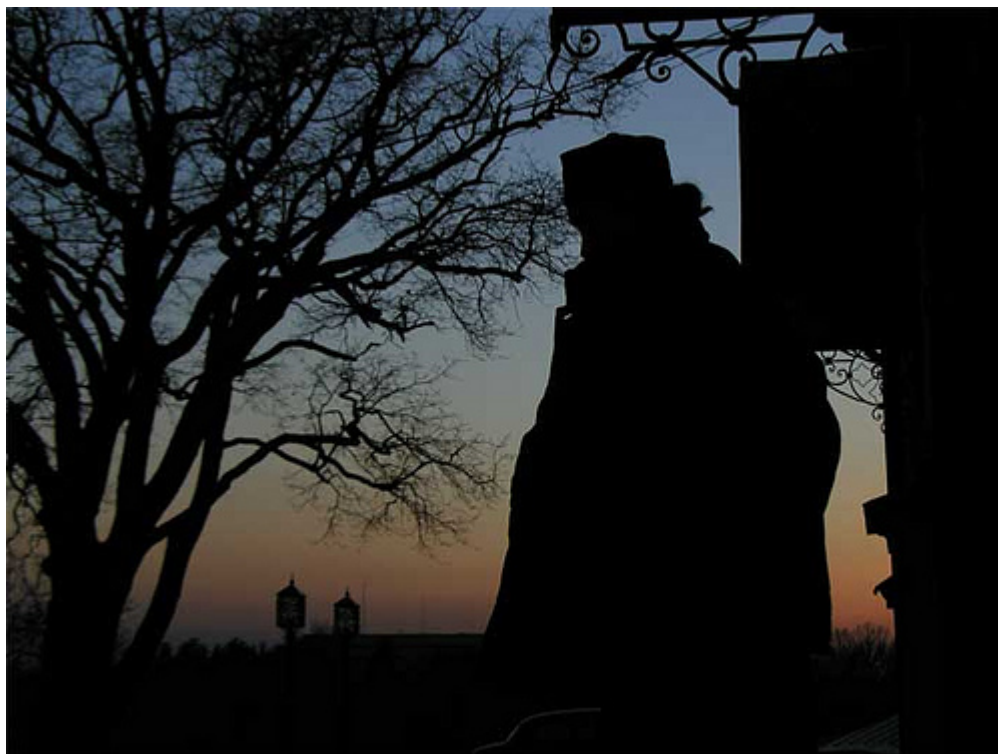
Η Μοναστική ζωή ως μυστήριο αγάπης

[Αφιέρωματα](#) / [Μοναχισμός νήψις & ησυχία](#)

[Μητροπολίτης Διοκλείας Κάλλιστος Ware](#)

«Φως μεν μοναχοίς άγγελοι, φως δε κοσμικοί μοναχική πολιτεία». (Άγιος Ιωάννης της Κλίμακος).

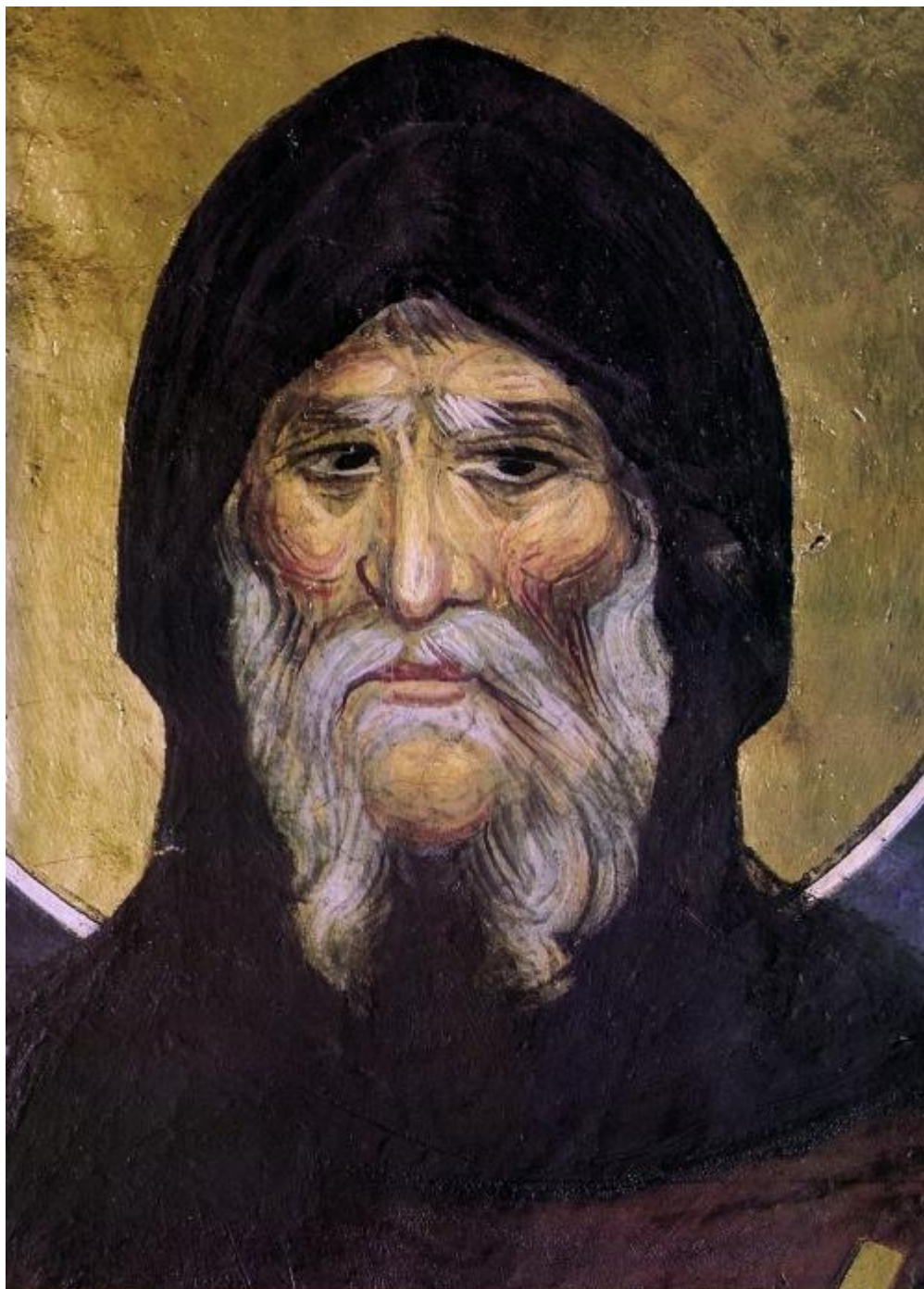
ΜΕΛΗ Ο ΚΑΘ' ΕΙΣ ΑΛΛΗΛΩΝ

«Εκ του πλησίον εστίν η ζωή και [εκ του πλησίον] ο θάνατος», δηλώνει ο Μέγας Αντώνιος. «Τίς ουν ουκ οίδεν, ότι ήμερον και κοινω-νικόν ζώνον ο άνθρωπος, και ουχί μοναστικόν, ουδέ άγριον; Ουδέν γαρ ούτως ίδιον της φύσεως ημών, ως το κοινωνείν αλλήλοις, και χρήζειν αλλήλων, και αγαπάν το ομόφυλον», γράφει ο Μέγας Βασίλειος. Και ο Άγιος Ιωάννης της Κλίμακος (7ος αιώνας) αναφέρει τα εξής σαν το σημάδι του αληθινού μονάχου: «Τότε την εαυτού φιλαδελ-φίαν, και κυρίως αγάπην επιγνώσεται τις, όταν εαυτόν πενθούντα επί τοις του αδελφού σφάλμασιν όψεται· και όταν αγαλλόμενον επί ταις εκείνου προκοπαίς, και χαρίσμασιν». Εδώ, από το στόμα τριών από τους πιο μεγάλους μοναστικούς διδασκάλους της Χριστιανικής Ανατολής, βρίσκουμε μια σαφή επιμονή σχετικά με την ανάγκη αμοιβαίας αγάπης. Ως ανθρώπινα πρόσωπα -έτσι βεβαιώνουν και οι τρεις- είμαστε ουσιαστικά ο καθ' εις αλλήλων μέλη. Το ανθρώπινο ζώο, δημιουργημένο κατ' εικόνα του Τριαδικού Θεού, καθίσταται αληθινά προσωπικό μόνο σε αναφορά προς τους άλλους, οικειοποιούμενο τις χαρές και τις λύπες τους, βλέποντας διά μέσου των δικών τους ματιών και αισθανόμενο με τη δική τους καρδιά. Και αυτό είναι τόσο αληθινό για το μοναχό ή τη μοναχή όσο είναι και για τον έγγαμο Χριστιανό. Η μοναστική «αναχώρηση» με κανένα τρόπο δεν σημαίνει παραίτηση από την ευθύνη για τον έξω κόσμο. Η μοναστική απάρνηση, άνκαι φαινομενικά είναι αρνητική, στην πραγματικότητα είναι υπέρτατα θετική: ο μοναχός αρνείται με σκοπό την κατάφαση. Όχι λιγότερο από τον πατέρα ή τη μητέρα μιας οικογένειας, όχι λιγότερο από τον τεχνίτη, τον γιατρό ή τον κοινωνικό εργάτη, ο μοναχός ζητά να συνεισφέρει στη μεταμόρφωση του κόσμου.

Ο μοναχισμός, τόσο όσο και ο γάμος, είναι, κατά την έκφραση του Παύλου Ευδοκίμωφ, «μυστήριο αγάπης».

Αυτό είναι σαφές από τον ορισμό του μοναχισμού που δίνει ο Μέγας Βασίλειος: τον ονομάζει απλά ζωή «κατά το Ευαγγέλιον». Ο μοναχός ή η μοναχή -γιατί καθετί που θα πω αρμόζει εξ ίσου στις γυναίκες όπως στους άνδρες- δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένας αυθεντικός Χριστιανός, ένας που παίρνει το Ευαγγέλιο κατά γράμμα, που είναι απόλυτα ασυμβίβαστος ως προς την αφοσίωσή του στην Άγια Γραφή. Δεν είναι σύμπτωση το ότι η ιεροτελεστία του μοναχικού σχήματος παραλληλίζεται τόσο στενά με την ακολουθία του βαπτίσματος. Οι μοναστικές υποσχέσεις είναι μια ανανέωση των βαπτισματικών υποσχέσεων· ο αληθινός μοναχός ζει στην πληρότητά του το θάνατο και την ανάσταση που έχει υποστεί κατά τη βαπτιστική μύηση. Όλοι οι βαπτισμένοι, είτε μοναχοί είτε έγγαμοι, απαντούν στην ίδια ευαγγελική κλήση: οι εξωτερικοί οροί της απάντησής τους μπορούν να ποικίλλουν αλλά ο δρόμος είναι ουσιαστικά ένας. Και αν ο μοναχισμός είναι «ζωή σύμφωνα με το ευαγγέλιο», τότε είναι μια ζωή αγάπης: είναι η εκπλήρωση των δύο μεγάλων ευαγγελικών εντολών, του να αγαπούμε τον Κύριο τον Θεό μας και του να αγαπούμε τον πλησίον μας όπως τον εαυτό μας (Ματθ. 22: 37-39).

Ο ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΠΑΧΩΜΙΟΣ ΩΣ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΑΓΑΠΗΣ

Αν εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο ο πατέρας των ερημιτών Μέγας Αντώνιος και ο ιδρυτής του αρχαιότερου κοινοβίου μοναστηρίου Άγιος Παχώμιος (286-346), πρωτάκουσαν και αποκρίθηκαν στην κλήση του Θεού, βλέπουμε και στις δύο περιπτώσεις με πολλή σαφήνεια το βασικό αυτό θέμα της αγάπης για τον Θεό και τον πλησίον. Όντας δεκαοκτώ ή είκοσι χρονών ο Αντώνιος, άκουσε μια Κυριακή το ευαγγελικό ανάγνωσμα: «Ει θέλεις τέλειος είναι, ύπαγε πώλησόν σου τα υπάρχοντα και δος πτωχοίς και δεύρο ακολουθεί μοι» (Ματθ. 19:21). Τα λόγια αυτά άλλαξαν τη ζωή του: τα άκουε σαν να είχαν λεχθεί για πρώτη φορά προσωπικά γι' αυτόν και μόνο. Εξέλαβε την εντολή του Χριστού κατά γράμμα, δίνοντας όλα τα υπάρχοντά του, αφοσιούμενος σε μια ζωή άσκησης και

προσευχής, αποσυρόμενος βαθμιαία ολοένα και περισσότερο μέσα στην ακατοίκητη έρημο, έτσι ώστε να είναι μόνος με τον Θεό. «Ει θέλεις τέλειος είναι...»: Η δίψα του Αντώνιου για τελειότητα, η αγάπη του για τον Θεό, ήταν τόσο «βιάζουσα», τόσο ολοκληρωτική και ασυμβίβαστη, ώστε για χάρη του Θεού αρνήθηκε οτιδήποτε άλλο.

Ο Παχώμιος ήταν και αυτός περίπου είκοσι χρονών όταν πρωτάκουσε την κλήση του Θεού. Για την ώρα ήταν ακόμα ειδηλωλάτρης. Όταν στρατολογήθηκε, αυτός και οι άλλοι νεοσύλλεκτοι μεταφέρθηκαν διά του Νείλου στην Αλεξάνδρεια· και, πιθανώς για να εμποδιστεί τυχόν διαφυγή τους, κλείστηκαν για τη νύχτα στην τοπική φυλακή. Όταν σκοτείνιασε, οι Χριστιανοί του μέρους εκείνου ήλθαν προς αυτούς με φαγητά και ποτά. Ο Παχώμιος ρώτησε ποιοί ήταν αυτοί οι απρόσμενοι επισκέπτες· ήταν η πρώτη φορά που άκουε το όνομα «Χριστιανός». Εντυπωσιασμένος από την έμπρακτη συμπάθειά τους, αποφάσισε αμέσως να γίνει Χριστιανός όταν θα αποστρατευόταν. «Ω Θεέ», προσευχήθηκε εκείνη την ίδια νύχτα στη φυλακή, «εάν επιβλέπων επιβλέψης επί την ταπείνωσίν μου, ανθ' ων αγνώ σε τον μόνον άληθινόν Θεόν, και από ταύτης της θλίψεως απολύσης με, λατρεύσω τω θελήματί σου πάσας τας ημέρας της ζωής μου· και πάντας τους ανθρώπους αγαπών, δουλεύσω αυτοίς κατά την εντολήν σου». Τήρησε την υπόσχεσή του. Απολυθείς από το στρατό λίγους μήνες αργότερα, βαπτίστηκε και ταυτόχρονα ακολούθησε την ασκητική ζωή: η μεταστροφή του στο Χριστιανισμό ήταν ταυτόχρονα μια μεταστροφή στη μοναχική ζωή. «Αγαπώντας όλους τους ανθρώπους, θα γίνω δούλος τους»: πιστός στο ιδεώδες της αγαπούσης συμπαθείας, την οποία η αρχική επαφή του με τους Χριστιανούς του είχε αποκαλύψει, δεν διάλεξε να είναι ένας ερημίτης σαν τον Αντώνιο αλλά ίδρυσε μια κοινότητα στην οποία αυτός και οι αδελφοί του μοναχοί θά μπορούσαν να εκφράσουν την αμοιβαία αγάπη τους μέσω μιας ζωής την οποία να μοιράζονται και μέσω πράξεων καθημερινής υπηρεσίας του ενός προς τον άλλο. Έτσι, με το πνεύμα του, της αμοιβαίας αγάπης, το μοναστήρι θα ήταν μια εικόνα της πρώτης αποστολικής κοινότητας των Ιεροσολύμων, όταν οι Χριστιανοί «είχον άπα-ντα κοινά» (Πράξ. 2:42).

ΠΑΤΡΟΤΗΤΑ - ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ - ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Στην κλήση, λοιπόν, που έλαβαν οι δυο αυτοί πρωτοπόροι του μοναχισμού το κυρίαρχο κίνητρο είναι η αγάπη -αγάπη για τον Θεό, αγάπη για τον πλησίον. Εντούτοις μερικές δυσκολίες παραμένουν. Δεν ήταν η αγάπη τους πάρα πολύ περιορισμένη; Όταν ο Αντώνιος στην επιθυμία του για τελειότητα έφευγε μέσα στην έρημο, αποκόπτοντας τον εαυτό του από όλους τους συνανθρώπους του, δεν υπήρχε ένα στοιχείο εγωισμού σε μια τέτοια πράξη; Και όταν ο Παχώμιος ζητούσε να υπηρετήσει το ανθρώπινο γένος υπηρετώντας τις ανάγκες των αδελφών του μοναχών, ο κύκλος της αγάπης του δεν ήταν πάρα πολύ περιορισμένος; Τί θα

γινόταν με τον έξω κόσμο;

Υπάρχει στην κάθε περίπτωση μια απάντηση. Η απομόνωση του Αντωνίου δεν ήταν ισόβια.

Ύστερα από περίπου τρεις δεκαετίες μόνωσης και σιωπής, άρχισε να παίρνει μαθητές και να δέχεται επισκέπτες. Στα υπόλοιπα πενήντα χρόνια της μακράς ζωής του, ένα συνεχώς αυξανόμενο ρεύμα μοναχών και κοσμικών αναλάμβαναν το δυσχερές ταξίδι προς το ερημητήριο του μέσα στην έρημο. Σύμφωνα με τα λόγια του βιογράφου του, Μεγάλου Αθανασίου, «όλως ώσπερ ιατρός ην δοθείς παρά του Θεού τη Αιγύπτω». Ακόμα και ο αυτοκράτορας του είχε γράψει. Χιλιάδες έρχονταν προς αυτόν με την παράκληση: «Ειπέ ημίν λόγον, αββά: πώς δυνάμεθα σωθήναι;» και δεν έφευγαν με αδειανά χέρια. Δυνάμει των πολλών χρόνων που δαπάνησε στην κατά μοναχίας προσευχή, η απάντησή του ερχόταν σ' αυτούς σαν «λόγος από τη σιωπή» και έτσι, άνκαι σύντομος, αποδεικνύετο λόγος δυνάμεως και ιάσεως. Άλλους θεράπευε, όχι με λόγια συμβουλών αλλά με την ίδια την παρουσία του. Λέγεται π.χ. η ιστορία των τριών μοναχών που όλοι μαζί έκαναν μια ετήσια επίσκεψη στον Αντώνιο: οι δύο έρχονταν κάθε χρόνο με πολλές ερωτήσεις, μα ο τρίτος καθόταν πάντα σιωπηλός, χωρίς να ερωτά τίποτε. Ύστερα από πολλές τέτοιες περιπτώσεις, ο Αντώνιος γύρισε προς τον τρίτο και του είπε: «Ίδού τοσούτον χρόνον έχεις ερχόμενος ώδε, και ουδέν ερωτάς με». Και εκείνος απάντησε: «Αρκεί μοι μόνο το βλέπειν σε, πά-τερ».

Τέτοιος ήταν ο τρόπος με τον οποίο ο ερημίτης Αντώνιος εξέφραζε την αγάπη του μέσω ενός άμεσου ποιμαντικού λειτουργήματος. Αποτελεί το πρότυπο μιας μορφής που επαναλαμβάνεται σε όλη την ιστορία του ορθόδοξου μοναχισμού: του χαρισματικού «γέροντος» ή πνευματικού οδηγού, που στα ελληνικά ονομάζεται *γέροντας* και στα σλαβικά *στάρετς*. Είναι εδώ, σ' αυτό το λειτούργημα της *πνευματικής πατρότητας*, που βρίσκουμε την κύρια εξωτερική διακονία του μοναχισμού προς την κοινωνία, την πιο σημαντική ορατή συνεισφορά του στη μεταμόρφωση της ανθρώπινης ζωής. Στη ζωή πολλών άλλων αγίων του μοναχισμού διά μέσου των αιώνων -του Βενεδίκτου στην Ιταλία, του Σάββα στην Παλαιστίνη, του Σεργίου του Ράντονεζ και Σεραφείμ του Σάρωφ στη Ρωσία- μπορούμε να διακρίνουμε ακριβώς το ίδιο υπόδειγμα όπως στη ζωή του Αντωνίου: *ένα πέταγμα με σκοπό το γυρισμό*. Ο μοναχός αρχίζει αποσυρόμενος στη μόνωση, αλλά αργότερα ξανοίγει την πόρτα του στον κόσμο από τον οποίο κάποτε είχε φύγει. Το λειτούργημα αυτό της πνευματικής πατρότητας παραμένει σήμερα τόσο σημαντικό όσο υπήρξε και στο παρελθόν και αυτό είναι πάρα πολύ φανερό στη σύγχρονη αναγέννηση της μοναστικής ζωής στο Άγιον Όρος,

Μια εξ ίσου άμεση υπηρεσία στην κοινωνία προσφέρεται από μοναχούς και στην παχωμιακή παράδοση. Ευθύς εξαρχής τα κοινόβια μοναστήρια θεωρούσαν πάντοτε

την παροχή φιλοξενίας σαν μέρος της καθημερινής ζωής τους.

Ανακαλώ στη μνήμη μου τον πατέρα Γαβριήλ, Ηγούμενο της Μονής Διονυσίου στο Άγιον Όρος, ο οποίος μου έλεγε πόσο μεγάλο λάθος ήταν για τους μοναχούς να παραπονιούνται για το μεγάλο αριθμό επισκεπτών: «οι ξενιζόμενοι, έλεγε, δεν είναι βάρος αλλά προνόμιο». Πρόσθεσε ότι η Μονή του μοίραζε όλα τα εισοδήματα που είχε σε τρία μέρη: ένα τρίτο για τη συντήρηση των αρχαίων κτιρίων, ένα τρίτο για τροφή και ρουχισμό των μοναχών και ένα τρίτο για τις ανάγκες των επισκεπτών.

Έτσι ο κύκλος της μοναχικής αγάπης ουδέποτε κλείνει, γιατί πάντα υπάρχει τόπος μέσα της για τον ξένο και τον απόβλητο. «Εφ' όσον εποιήσατε ενί τούτων των αδελφών μου των ελαχίστων, εμοί εποιήσατε» (Ματθ. 25:40). Ο ξένος, σύμφωνα με τα λόγια του αγίου Βενεδίκτου, πρέπει να γίνει δεκτός «σαν να είναι ο ίδιος ο Χριστός». «Δει ερχομένους τους αδελφούς προσκυνείν ου γαρ αυτούς, αλλά τον Θεόν προσκυνούμεν», δηλώνει ο Αββάς Απολλώ στο Γεροντικό. Κι όπως τα αποφθέγματα συνεχίζουν: «Είδες γαρ τον αδελφόν σου, είδες Κύριον τον Θεόν σου· και τούτο, φησί, παρά του Αβραάμ παρειλήφαμεν». Ακόμα και εκείνες οι κοινότητες που δεν έχουν μέσα τους χαρισματικούς γέροντες μπορούν εξίσου να θεραπεύουν και να οδηγούν άλλους με το να τους δέχονται με αγάπη για ένα διάστημα στη ζωή της μοναστικής οικογένειας, Έγγαμοι άνδρες και γυναίκες μπορούν να επιστρέφουν στο σπίτι τους και να εργαστούν με μια νέα ελπίδα, μια νέα εσωτερική ενότητα, επειδή μοιράστηκαν για λίγες μέρες, ή ακόμα και ώρες, την εύτακτη σειρά της προσευχής και της χειρονακτικής εργασίας που περιλαμβάνει το καθημερινό μοναστικό πρόγραμμα. Ο χρόνος επανακτά το νόημά του όταν διανθίζεται με τον ήχο των καμπάνων και το κτύπημα του σήμαντρου. Η κοινότητα η ίδια ενεργεί ως γέροντας. Έτσι κάθε μοναστήρι ενεργεί σαν ζύμη στην κοινωνία σε μεγάλο βαθμό, σχηματίζοντας μια όαση αποστολικής αδελφότητας μέσα σ' έναν κόσμο που γίνεται ολοένα και περισσότερο μοναξιασμένος και εχθρικός.

Η απάντησή μας όμως είναι ακόμα ατελής. Σε κάθε γενεά μόνο πολύ λίγοι ερημίτες γίνονται πραγματικά γέροντες (στάρετς): μήπως αυτό σημαίνει ότι οι άλλοι μοναχοί δεν πρόσφεραν υπηρεσία στον κόσμο; Και κάθε μοναστήρι μπορεί να παράσχει φιλοξενία μόνο σε ένα περιορισμένο αριθμό επισκεπτών: μήπως αυτό σημαίνει ότι δεν προσφέρει κανένα είδος βοήθειας στην υπόλοιπη ανθρωπότητα; Άνκαι είναι σημαντικά τα λειτουργήματα της πνευματικής πατρότητας και της φιλοξενίας, εντούτοις δεν έχουμε ακόμα αναφέρει τον πρώτιστο τρόπο με τον οποίο ο μοναχός βοηθά στη μεταμόρφωση της Εκκλησίας και του κόσμου. Και ποιός είναι αυτός; Σ' ένα από τα αρχαία μοναστικά κείμενα αναφέρεται η ιστορία ενός νεαρού μοναχού ο οποίος πηγαίνει στον πνευματικό του πατέρα σε κατάσταση απόγνωσης και ερωτά: «Αββά Μακάριε, τί ποιήσω, ότι θλίβουσί με οι λογισμοί λέγοντές μοι,

ότι ουδέν ποιείς, ἀπελθε εντεύθεν;». Και ο γέροντας απαντά: «Είπον σου τοις λογισμοίς, ότι διά τον Χριστόν τους τοίχους τηρώ», Φρουρώ τούς τοίχους: οι μοναχοί είναι σαν τους φρουρούς στις επάλξεις, προστατεύοντας τα άλλα μέλη της Εκκλησίας ενώ αυτά ασχολούνται με τις καθημερινές εργασίες τους εντός των τειχών. «Φρουρώ τους τοίχους» -εναντίον ποίου; Οι αρχαίοι μοναχοί είχαν μια ακριβή απάντηση: εναντίον των δαιμόνων, οι οποίοι είναι οι κοινοί εχθροί της ανθρωπότητας. Αποσυρόμενος στην έρημο, το κατοικητήριο των δαιμόνων, ώστε να αναλάβει πόλεμο με τις δυνάμεις του κακού, ο μοναχός ωφελεί την ανθρωπότητα σαν σύνολο. (Με την ευκαιρία, αν η έρημος εκληφθεί με αυτήν την έννοια, σαν το κατοικητήριο των δαιμόνων, μπορούμε θαυμάσια να ρωτήσουμε πού βρίσκεται η έρημος στο σύγχρονο κόσμο μας; Στην ύπαιθρο ή στην πόλη);

Και με ποιά όπλα ο μοναχός φυλάττει τείχη εναντίον των δαιμονικών δυνάμεων; Και πάλι η μοναστική παράδοση άπαντα μ' ένα ειδικό τρόπο: με το όπλο της προσευχής.

Αυτός, λοιπόν, είναι ο κυριότερος τρόπος με τον οποίο ο μοναχός υπηρετεί τον κόσμο: όχι πρωταρχικά με εξωτερικά έργα φιλανθρωπίας ή με την πολυμάθεια· όχι πρωταρχικά με τη φιλοξενία ή ακόμα με τις πνευματικές συμβουλές, μα με την εσωτερική εργασία της προσευχής. Η αγάπη του μοναχού εκφράζεται πάνω από όλα με την προσευχή του: η προσευχή του είναι η αγάπη του. Υπηρετεί τον πλησίον του προσευχόμενος -όχι απλώς με την προσευχή της μεσιτείας του, αλλά με την όλη προσευχή του, είτε πρόκειται για προσευχή μετανοίας, δοξολογίας, ή σιωπής. Όταν ο Άγιος Θεόδωρος ο Στουδίτης (759-826) διακήρυττε ότι οι μοναχοί είναι «τα νεύρα και εδραιώματα της Εκκλησίας», σίγουρα ήταν αυτό το λειτούργημα της προσευχής που θα είχε κυρίως υπόψη του. Ακριβώς επειδή προσεύχεται, ο μοναχός δεν είναι χωρισμένος από τον κόσμο, όσο μεγάλη και αν είναι η εξωτερική απομόνωσή του. Διότι η προσευχή, άνκαι είναι κάτι το εσωτερικό και προσωπικό, ουδέποτε είναι κάτι το απομονωμένο και μοναχικό: αυτός που προσφέρει αληθινή και ζωντανή προσευχή πάντοτε προσεύχεται ως μέλος ενός σώματος, σε ενότητα με όλους τους άλλους που προσεύχονται, και πραγματικά με ολόκληρη την ανθρωπότητα, είτε προσεύχονται είτε όχι. Κάθε προσευχή είναι ενσωματωμένη στο σύνολο και έχει κοσμικές διαστάσεις. Όταν ο μοναχός λέει την προσευχή του Ιησού -«Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με»- ταυτόχρονα λέει «ελέησον ημάς» έστω κι αν δεν είναι αυτή η εξωτερική μορφή λέξεων την οποία χρησιμοποιεί. Η επίκλησή του δεν θα ήταν αληθινή προσευχή αν ήταν μόνο για τον εαυτό του. Δυνάμει της προσευχής του, λοιπόν, ο μοναχός είναι -κατά τον Ευάγριο (346-99)- «ο πάντων χωρισθείς και πάσι συνηρμοσμένος».

Συνεπαγόμενη αυτή την αμοιβαία ενύπαρξη, η προσευχή είναι μια δυναμική, μεταμορφώνουσα δύναμη, ακόμα και αν παραμένει εντελώς κρυμμένη. Πιθανόν οι ερημίτες να φέρνουν πιο πολύ κόσμο στον Χριστό παρά ένας οιοσδήποτε

συγγραφέας ή κήρυκας, οσονδήποτε εύγλωττος κι αν είναι. «Απόκτησε εσωτερική ειρήνη», έλεγε ο Άγιος Σεραφείμ, «και χιλιάδες γύρω σου θα βρουν τη σωτηρία τους». «Αν μερικοί άνθρωποι γίνουν προσευχή», γράφει ο Olivier Clement . «προσευχή που είναι «καθαρά» και κατά το φαινόμενο εντελώς άχρηστη, μεταμορφώνουν την οικουμένη με μόνο το γεγονός της παρουσίας τους, με την ίδια την ύπαρξή τους». Τέτοια, ακριβώς, είναι η κλήση του μοναχού: να είναι μια παρουσία, η παρουσία της προσευχής· να βοηθά τον κόσμο όχι τόσο ενεργητικά όσο υπαρξιακά, όχι τόσο με κάτι που κάνει όσο με ό,τι είναι, με το να γίνεται ο ίδιος μια ζωντανή προσευχή. Μεταμορφώνει τον κόσμο με το να μεταμορφώνεται ο ίδιος. Επανελημμένα στην εκκλησιαστική ιστορία οι μοναχοί εξηγούν με ζωντανό παράδειγμα αυτό το συνεχώς επανερχόμενο παράδοξο: αυτός που απέχει από το να προγραμματίζει και να οργανώνει, που δεν υπολογίζει πόσο πιο πολύ χρήσιμος μπορεί νάναι για τους άλλους αλλά απλώς στρέφεται προς τον Θεό με μια πλήρως εκδαπανούσα αγάπη, είναι συχνά αυτός ο ίδιος που, πιο πολύ από κάθε άλλο σύγχρονό του, φέρνει διαρκή ωφέλεια στο σύνολο της κοινωνίας. Ίσως όσο λιγότερο ένας μοναχός σκέφτεται να μεταστρέψει τον κόσμο και όσο πιο πολύ σκέφτεται τη δική του μεταστροφή, τόσο πιο πολύ πιθανό είναι ότι ο κόσμος πραγματικά θα μεταστραφεί.

«Κοίταξε αυτό το ???????», ????? ? Chuang Tzu: «δεν είναι παρά μια τρύπα στον τοίχο, μα εξαιτίας της όλο το δωμάτιο είναι γεμάτο φως. Έτσι και όταν οι δυνάμεις και ικανότητες κενωθούν, η καρδιά είναι γεμάτη φως. Όντας γεμάτη φως καθίσταται μια επιρροή διά της οποίας άλλοι κατά τρόπο μυστικό μεταμορφώνονται». Ο μοναχός είναι ακριβώς η τρύπα στον τοίχο, διά μέσου της οποίας λάμπει το άκτιστο φως του Θεού. Κενώνοντας την καρδιά του από οτιδήποτε άλλο έκτος από την προσευχή, καθίσταται ένα παράθυρο για την Εκκλησία και τον κόσμο.

ΠΡΟΦΗΤΕΣ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ

Τέτοιος είναι ο μοναχός: μια παρουσία, ένας μάρτυρας ? ??? ??????. ??????????, ????? ?????????? ??? μέλλοντος αιώνος, εκείνης της μελλοντικής βασιλείας η οποία ταυτόχρονα είναι ήδη παρούσα εντός ημών.

Από τις πρώτες-πρώτες αρχές του ο Χριστιανισμός ήταν μια ασκητική θρησκεία: γιατί, τότε, ο μοναχισμός αναφάνηκε σαν μια διακεκριμένη κίνηση μόνο τον τέταρτο αιώνα, σχεδόν τριακόσια χρόνια μετά το θάνατο του Χριστού; Γιατί η άνοδος του μοναχισμού να συμπέσει από απόψεως χρόνου σχεδόν ακριβώς με τη μεταστροφή του Κωνσταντίνου και την καθιέρωση του Χριστιανισμού σαν της επίσημης θρησκείας του κράτους; Σίγουρα υπάρχει ένας δεσμός μεταξύ των δύο γεγονότων. Οι μοναχοί είναι οι μάρτυρες σε μια εποχή που το μαρτύριο του

αίματος δεν υφίσταται πια· ο μοναχισμός αποτελεί ένα αντίβαρο στον «καθιερωμένο» Χριστιανισμό. Σε μια εποχή που η Εκκλησία διέτρεχε τον κίνδυνο να συγχέει τα του Καίσαρος με τα του Θεού, οι μοναχοί έπαιζαν ένα προφητικό ή εσχατολογικό ρόλο, υπενθυμίζοντας στους ανθρώπους ότι η Εκκλησία του Θεού δεν είναι εκ του κόσμου τούτου. Και τέτοιο εξακολουθεί να είναι το λειτούργημά τους στην Εκκλησία σήμερα. Η μοναστική στάση είναι ουσιαστικά μια στάση προσεκτικής αναμονής, προσδοκίας. Μοναχός λέγει ο Άγιος Ισαάκ ο Σύρος (7?? ?????), «έστιν ο εν πείνη και δίψη διάγων πάσας τας ημέρας της ζωής αυτού, διά την ελπίδα των μελλόντων αγαθών».

Διά του βαπτίσματος κάθε Χριστιανός ανήκει ήδη στον μέλλοντα αιώνα. Αλλά ο μοναχός, δυνάμει της ασκητικής απόσπασης από τον κόσμο και της διαρκούς προσευχής, ανήκει στον μέλλοντα αιώνα κατά ένα ειδικό βαθμό. Είναι ένας μάρτυρας της όγδοης ημέρας. Αρνούμενος το γάμο, προλαμβάνει τη μετά την εκ νεκρών ανάσταση κατάσταση της ανθρωπότητας, όπου «ούτε γαμούσιν ούτε γαμίζονται, αλλ' εισίν ως άγγελοι οι εν τοις ουρανοίς» (Μάρκ. 12:25). Όπως ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς (1296-1359) το διετύπωσε, οι μοναχοί είναι προφήτες και κήρυκες της Δευ-τέρας Παρουσίας του Χριστού: ακριβώς όπως οι προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης προέλεγαν την πρώτη έλευση του Χριστού κατά την ενσάρκωση, έτσι μέσα στην Εκκλησία οι μοναχοί είναι εκείνοι που δείχνουν προς τη Δευτέρα του Έλευση, όχι τόσο με τα λόγια τους όσο με τη ζωή τους.

Όλοι οι Χριστιανοί είναι «ξένοι και παρεπίδημοι» (Εβρ. 11:13), οδεύοντες προς το έσχατο, με τα πρόσωπα στραμμένα προς την ουράνια πολιτεία. Αλλά πλείστοι από αυτούς έχουν ταυτόχρονα πολλούς δευτερεύοντες σκοπούς: να φροντίσουν για σύζυγο, να μεγαλώσουν παιδιά, να περιθάψουν αρρώστους, να βοηθήσουν τούς πτωχούς και απόρους. Ο μοναχός, όσον άφορα την ουσιαστική μοναστική του κλήση, δεν έχει δευτερεύοντες σκοπούς. Το πρότυπό του είναι η Μαρία, η οποία ακολούθησε «το εν ου έστι χρεία» (Λουκ. 10:42). Ο ίδιος ο τίτλος του, «μοναχός», έχει την έννοια ενός του οποίου η ύπαρξη δείχνει προς μια μονάχα κατεύθυνση, ο οποίος ζει για ένα πράγμα μόνο· και με το να δείχνει αυτή τη μια και μόνη κατεύθυνση υπενθυμίζει στο Λαό του Θεού που πηγαίνει. Ο μοναχισμός με την παρουσία του διατηρεί ζωντανή μέσα στην Εκκλησία μια *αίσθηση κατευθύνσεως*.

ΟΙ ΔΥΟ ΔΡΟΜΟΙ: ΚΑΤΑΦΑΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΤΙΚΟΣ

Αυτός ο δεικνύων μια μόνη κατεύθυνση, εσχατολογικός χαρακτήρας του μοναχισμού μάς βοηθά να εκτιμήσουμε πιο καθαρά τη σχέση μεταξύ γάμου και μοναστικής ζωής. Τα δύο συμπληρώνουν το ένα το άλλο, όπως η καταφατική και η αποφατική οδός ισορροπούν και συμπληρώνουν η μια την άλλη στη θεολογία. Η

καταφατική οδός δεικνύει την παρουσία του Δημιουργού Θεού σε όλα τα κτίσματα, σε όλες τις εικόνες και τα σύμβολα. Η αποφατική ή αρνητική οδός επιμένει ότι ο Θεός είναι απείρως υπεράνω και πέραν όλων όσων έχει δημιουργήσει· και εν ονόματι του πιο μεγάλου παραμερίζει μέσα στο θείο γνόφο. Η μία κατορθώνει μια έμμεση, η άλλη μια άμεση, γνώση του ζωντανού Θεού. Και οι δύο είναι αναγκαίες για μια υγιή και ισορροπημένη θεολογία. Μια εξ ολοκλήρου καταφατική θεολογία θα διέτρεχε τον κίνδυνο να εκφυλισθεί σε ειδωλολατρία· μια εξ ολοκλήρου αποφατική θεολογία θα κατέληγε σ' ένα απλό κενό, ένα είδος διανοητικού μηδενισμού. Αυτό πώς εφαρμόζεται στο γάμο και το μοναχισμό; Και τα δύο είναι μυστήρια αγάπης. Αλλά εκείνο που το παντρεμένο ζευγάρι πραγματοποιεί με ένα έμμεσο τρόπο, ο μοναχός ζητά να το επιτύχει με άμεσο τρόπο. Στο γάμο, όπως και στην καταφατική ή συμβολική θεολογία, το αρχέτυπο κατορθώνεται μέσω της εικόνας. Ο σύζυγος και η σύζυγος εκφράζουν την αγάπη τους για τον Θεό μέσω και μέσα στην αγάπη τους, την αγάπη του ενός για τον άλλο. «Δώσε, Κύριε, ώστε, αγαπώντας ο ένας τον άλλο, να αγαπούμε Εσένα τον ίδιο»: τέτοια είναι η προσευχή τους στον Θεό. Στο μοναχισμό, όπως και στην αποφατική θεολογία, η εικόνα τίθεται κατά μέρος: η αγάπη προς τον Θεό εκφράζεται άμεσα, όχι μέσω της εικόνας ή ενός άλλου ανθρώπινου προσώπου. Όπως οι δύο οδοί στη θεολογία, οι δύο μορφές αγάπης συμπληρώνουν και εξισορροπούν η μια την άλλη. Κι οι δύο είναι αληθινές εκφράσεις της «βα-σιλείου» και γενικής ιεροσύνης των βαπτισμένων. Κι οι δύο είναι αναγκαίες για την Εκκλησία, και καμιά δεν μπορεί να κατανοηθεί ορθά παρά στο φως της άλλης. Όπως λέγει ο Παύλος Ευδοκίμωφ: «Ο καλύτερος και ίσως ο μόνος τρόπος να εμβαθύνουμε την κατανόησή μας για την ξεχωριστή αξία του γάμου, είναι να συλλάβουμε στην πληρότητά του το νόημα του μοναχισμού». Με το ίδιο τεκμήριο, μόνο εκείνοι οι μοναχοί που θεωρούν το γάμο σαν μια πηγή χάριτος και μέσο θεώσεως μπορούν να εκτιμήσουν πλήρως τη θετική σημασία της δικής τους απάρνησης.

Υπάρχει ο πειρασμός να κάνουμε μια απλή αντίθεση: να πούμε ότι ο ασκητισμός και η αγνότητα είναι τα χαρακτηριστικά του μοναχισμού, και ότι η αγάπη είναι το χαρακτηριστικό του γάμου. Κι' όμως οι δύο καταστάσεις δεν μπορούν να αντιτεθούν μ' αυτό τον τρόπο. Οι έγγαμοι, όπως και οι μοναχοί, έχουν κληθεί και αυτοί στη «στενή οδό» της ασκητικής ζωής, σε νηστεία και αυταπάρνηση· αν οι μοναχοί είναι μάρτυρες, τότε το ίδιο είναι και οι έγγαμοι, όπως τα στέφανα και οι ύμνοι κατά την ακολουθία του γάμου σαφώς δεικνύουν. Η τέλεια αγάπη είναι πάντοτε εσταυρωμένη αγάπη· όμως, και για τους μοναχούς και για τους έγγαμους Χριστιανούς, αν ο σταυρός γίνεται θεληματικά δεκτός, αποδεικνύεται μια θύρα για την ανάσταση και την καινή Ζωή. Με τον ίδιο τρόπο, η αγνότητα -εκλαμβανομένη στην καθαυτό έννοιά της, και της ακεραιότητας και της ολοκλήρωσης- είναι μια ιδιότητα όχι μόνο του άγαμου μα και του έγγαμου βίου. Κατά κάποια έννοια, ο γάμος περιλαμβάνει μέσα του τις χαρακτηριστικές αξίες του μοναχισμού: οι μοναστικές υποσχέσεις της ακτημοσύνης, αγνότητας και υπακοής -όταν

εκλη-φθούν, όπως θα έπρεπε να εκλαμβάνονται, κατά ένα θετικό τρόπο σαν ένα μέσο που μας βοηθά να είμαστε ελεύθεροι να αγαπούμε τον Θεό και ο ένας τον άλλο – ????? ?? ???? ?????????? ??? ?????? ??.

Και αν ο ασκητισμός και η αγνότητα είναι στόχοι του έγγαμου βίου, τότε και η αγάπη (όπως έχουμε ήδη δει) είναι ένας στόχος του αληθινού μοναχού.

Ο μοναχός δεν είναι ένας δυαλιστής αλλά, στον ίδιο βαθμό με τον έγγαμο Χριστιανό, άνκαι κατά κάποιο άλλο τρόπο, ενδιαφέρεται να βεβαιώσει την εσωτερική αγαθότητα της υλικής δημιουργίας και του ανθρωπίνου σώματος. Αν ο μοναχός απέχει από το γάμο, αυτό δεν οφείλεται στο ότι η κατάσταση του έγγαμου βίου είναι εφάμαρτη, αλλά διότι έχει προσωπικά κληθεί να εκφράσει την αγάπη του για τον Θεό και τον άνθρωπο σε ένα διαφορετικό επίπεδο. Μοναχοί και έγγαμοι Χριστιανοί είναι εξίσου ασκητές και εξίσου υλιστές -χρησιμοποιούμε τη λέξη αυτή με το αληθινό χριστιανικό της νόημα που βεβαιώνει τις Πνευματοφόρες δυνατότητες των υλικών πραγμάτων. Και οι δύο εξίσου αρνούνται την αμαρτία και αντιμετωπίζουν τον κόσμο θετικά. Η μεταξύ τους διαφορά βρίσκεται μόνο στους εξωτερικούς όρους κάτω από τούς οποίους διεξάγεται ο ασκητικός αγώνας τους.

Ο Άγιος Ειρηναίος, Επίσκοπος Λουγδούνου (2?? ?????), ??????? ?? Υιό και το Άγιο Πνεύμα σαν «τα δύο χέρια» του Θεού Πατέρα· σε όλο το έργο του της δημιουργίας, σωτηρίας και αγιασμού, ο Θεός πάντοτε χρησιμοποιεί και τα δύο του χέρια. Γάμος και μοναχισμός είναι, κατά τον ίδιο τρόπο, τα «δύο χέρια» της Εκκλησίας, οι δύο συμπληρωματικές εκφράσεις του ενός «βασιλείου ιερατεύματος». Το καθένα έχει ανάγκη του άλλου, και η Εκκλησία στην αποστολή της χρησιμοποιεί και τα δύο της χέ-ρια.

ΑΔΙΑΛΕΙΠΤΟΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΚΑΙ ΑΔΙΑΛΕΙΠΤΟΣ ΜΕΤΑΝΟΙΑ

«Έλεγον πάλι περί αυτού [Αββά Αρσένιου]», διαβάζουμε στο Γεροντικό, «ότι οφέ σαββάτων επιφωσκούσης Κυριακής, ήφιε τον ήλιο οπίσω αυτού, και έτεινε τας χείρας αυτού εις τον ουρανόν ευχόμενος,

έως πάλιν έλαμψεν ο ήλιος εις το πρόσωπον αυτού». «Αδελφός τις απήλθεν εις το κελλίον του Αββά Αρσενίου εν Σκήτει, και προσέσχε διά της θυρίδος, και θεωρεί τον γέροντα όλον ως πυρ».

Οι δύο αυτές ιστορίες θέτουν ενώπιον μας το μοναστικό ιδεώδες. Ο μοναχός είναι εκείνος που ίσταται συνεχώς ενώπιον του Θεού σε προσευχή, που είναι τόσο ολοκληρωτικά ταυτισμένος με την τέχνη της προσευχής ώστε να έχει γίνει ο ίδιος

μια ζωντανή φλόγα προσευχής. Αυτή η ζωντανή φλόγα είναι ο τρόπος με τον οποίο εκφράζεται η αγάπη του για τον θεό και τον άνθρωπο, και μέσω αυτής της φλόγας της προσευχής υπηρετεί την κοινωνία και συμμετέχει ενεργά στη μεταμόρφωση του κόσμου.

Τέτοιο είναι το ιδεώδες: τί γίνεται στην πράξη; Σ' ένα από τα βιβλία του ο Φιλανδός ορθόδοξος συγγραφέας Τί-το Κολλιάντερ καταγράφει την ακόλουθη συνομιλία μεταξύ ενός μοναχού και ενός λαϊκού. «Τί κάνετε εδώ στο μοναστήρι; Ρώτησαν κάποτε ένα μοναχό. ?? αυτός αποκρίθηκε: πέφτουμε και σηκωνόμαστε, και πάλι πέφτουμε και πάλι σηκωνόμαστε και ξαναπέφτουμε και ξανασηκωνόμα-στε». Το μοναστήρι είναι ένας τόπος συνεχούς προσευχής αλλά και συνεχούς μετανοίας. Η προσευχή του Ιησού, η οποία κατέχει ένα αποφασιστικό μέρος στην πνευματική εξάσκηση του μοναχού, είναι μεταξύ άλλων μια προσευχή μετανοίας, μια κραυγή για έλεος:

«...ελέησόν με τον αμαρτωλό». Η μοναστική οικογένεια, όπως κάθε οικογένεια με σύζυγο, γυναίκα και παιδιά, είναι μια ομάδα από αμαρτωλά ανθρώπινα όντα, που με τη βοήθεια του Θεού μαθαίνουν σιγά-σιγά να μοιράζονται τη ζωή ο ένας του άλλου, που διαρκώς αποτυγχάνουν, αλλά που υστέρη από κάθε αποτυχία ζητούν να κάμουν μια καινούργια αρχή. Έτσι, όταν εμείς οι μοναχοί μιλούμε για τη ζωή μας, σκεφτόμαστε τον Αββά Αρσένιο, αλλά σκεφτόμαστε και τις ατέλειές μας, τον εγωισμό μας, το ευερέθιστο και την αδυναμία του πνεύματός μας.

Για όλους εμάς, είτε έγγαμους είτε μοναχούς, η αγάπη είναι κάτι που ήδη κατέχουμε με τη χάρη του Θεού, που εκπηγάζει αυθόρμητα μέσα στην καρδιά μας, και εντούτοις κάτι για το οποίο πρέπει να αγωνιζόμαστε και να υποφέρουμε, κάτι το οποίο έχουμε ακόμα να μάθουμε. Η αγάπη είναι και αφετηρία και τέρμα. Η αγάπη είναι στο εσώτερο κέντρο του είναι μας· είναι η ουσία μας, και αν δεν αγαπούμε είμαστε ένα τίποτε. Όπου και αν είμαστε, στο σπίτι μας ή στο μοναστήρι μας, ας αγωνιζόμαστε να γίνουμε σε πληρέστερο βαθμό αυτό που είμαστε ήδη.

(«Ορθόδοξος Μοναχισμός» - Ορθόδοξα Τετράδια 3, εκδ.Αρμός, σ. 30-48)

<http://bit.ly/14qn3Ev>